

Nabokov: Naurua pimeässä | Maailmankirjat

MIRKA KORHOLA

Naurua pimeässä (alk. *Kamera obskura*) on Vladimir Nabokovin varhaistuotannon kielellisesti ja kerronnallisesti ilmeikäs klassikkoteos ja se ilmestyi vuonna 1933. Teos suomennettiin englanninkielisestä käännöksestä *Laughter In the Dark* jo vuonna 1962. Teoksen nimen muuttaminen käännöksissä on tulkinnallisesti kiinnostavaa, sillä alkuperäinen nimi korostaa myös teoksen katsomiseen ja kuvaamiseen liittyvää tematiikkaa, mitä käännökselle annettu nimi ei juuri tee.

Teoksen päähenkilö on Albert, keski-ikää lähestyvä aviomies ja perheenisä, josta kertoja käyttää nimeä Albinus. Albinus työskentelee maalaustaiteen parissa kriitikkona ja siksi näköaistin osuus korostuu paljolti hänen kauttaan suodattuvassa kerronnassa.

Nuori, näyttelijänä kuuluisuutta tavoitteleva Margot Peters muodostuu Albinukselle pakkomielleeksi, jonka vuoksi hän on valmis uhraamaan itsensä ja elämänsä. Nabokovin teoksia on toisinaan luettu "proustilaisina parodioina", mikä viitanee niiden yksityiskohtaiseen kuvaukseen ja eräänlaiseen estetiikkiin, kerronnan psykologisoivaan taipumukseen, henkilöiden itsen etsintään ja viettien korostumiseen.

Naurua pimeässä on tarina sokeudesta, jonka pakkomielle voi aiheuttaa. Toisaalta se voidaan ymmärtää myös kertomukseksi siitä, miten näkemys voi avautua vasta sokeuden kautta. Kyse on myös valta-asetelmista ja hyväskikäyttösuhteista. Margot ja tämän rakastaja Axel Rex liittoutuvat huijatakseensa Albinukselta rahaa. Margot käyttää kauneuttaan hyväkseen edetäkseen urallaan, kun taas Albinus yrittää täyttää Margotilla selittämätöntä tyhjiötä sisällään. Axel Rex puolestaan nauttii katsellessaan toisten kärsimyksiä, peläten kuitenkin itse elää omaa elämäänsä.

Albinus on koko elämänsä tavoitellut kauneutta, joka on aina tuntunut hänestä saavuttamattomalta:

"Ja näiden vaisujen romanssien rinnalla oli ollut satoja tyttöjä, joista hän oli uneksinut, mutta joihin hän ei ollut koskaan tutustunut; he olivat vain liukuneet hänen ohitseensa ja jättäneet päiväksi tai pariiksi jälkeensä sen toivottoman menetyksen tunnun, joka juuri tekee kauneuden kauneudeksi: etäinen yksinäinen puu kullanhohtoista taivasta vasten; valonpärskeitä sillan alakaareissa; jokin täysin tavoittamaton."

Margotissa Albinuksen kaipaama kauneus tulee yhtäkkiä lihaksi, ja Albinuksen on saatava Margot haltuunsa hinnalla millä hyvänsä. Margot puolestaan haluaa olla katsottavana, ja näin visuaalisuudesta tulee kerronnan hallitseva elementti. Albinukseen itseensä viitataan vain lyhyesti: hän on terävä-älyinen ja omalla tavallaan hauskanäköinen, mutta kerronnan kulkiessa hänen kauttaan se viivähtää toisten hahmojen kuvauksessa hyvinkin yksityiskohtaisesti. Etenkin naishahmojen kuvaus on kontrastien ja tunnetilojen sävyttämää:

“Hän meni naimisiin, mutta vaikka hän rakasti Elisabetia tavanomaisesti, vaimo ei suonut hänelle sitä väristystä, jota hän oli uupumukseen saakka kaivannut. Elisabet oli tunnetun teatterinjohtajan tytär, hoikka ja notkea, vaaleatukkainen; hänellä oli värittömät silmät ja liikuttavia pikku kesakkoja juuri sellaisen pikku nenän yläpuolella, jota englantilaiset naiskirjailijat kuvaavat sanalla *retroussé*. Hänen ihonsa oli niin herkkä, että siihen vähimmästään kosketuksesta tuli punainen läikkä, joka vain hitaasti häipyi. [...] Hän oli takertuva pieni olento, tyyni ja sopuisa. Hänen rakkautensa oli lähinnä liljamaista, mutta joskus se leimahti liekkiin, ja sellaisina hetkinä Albinus jopa harhautui ajattelemaan, ettei kaivannut toista lemmentumppia.”

Margotista piirretty kuva on Elisabetiin nähden rohkea ja vastakohtainen. Margot rakastaa itsensä peilaamista ja katsottuna olemista, ja siksi hän työskentelee myös piirustusmallina:

“Sileä musta tukka sievästi leikattuna hän istui pienellä matolla aivan alastomana, jalat allaan, nojaten sinisuoniseen käsivarteensa, hoikka selkä (hänen kauniiden olkapäitensä välissä hohti hieno untuva ja toinen olka oli kohotettu hänen liekehtivälle poskelleen) hiukan eteenpäin taivutettuna kuin kaihoisaa väsymystä ilmaisten; syrjäsilmillä hän näki miten oppilaat nostivat ja laskivat katseensa ja kuuli milloin mitään kaarta varjostavien hiilien heikon rahinan. Silkkää ikävystyneisyyttään hänellä oli tapana valita komein mies ja heittää häneen tumma kostea katse aina kun mies huulet raollaan ja otsa rypyssä kohotti päätänsä. Margotin ei onnistunut muuttaa miehen kiinnostuksen sävyä, ja se kiukutti häntä.”

Albinus antaa Margotin ja homoseksuaaliksi taiteilijaksi tekeytyneen Axel Rexin viedä hänen rahansa, mutta hän on äärimmäisen mustasukkainen. Rex soluttautuu mukaan Albinuksen ja Margotin yhteiselle matkalle, sillä vaivautuneen kolmiodraaman tunnelma on hänestä kovin kutkuttava:

“Hän tarkkaili kiinnostuneena Albinuksen kärsimyksiä (tämä oli hänen mielestään hölmö, jolla oli yksinkertaiset intohimot ja vankka, liian vankka, maalaustaiteen tuntemus), Albinuksen, joka luuli, miesparka, tavoittaneensa inhimillisen epätoivon pohjan; kun taas Rex ajatteli – miellyttävää odotuksen jännitystä tuntien – että kysymyksessä ei suinkaan ollut pohja vaan päinvastoin ensimmäinen kohtaus siinä hirmuhauskassa komediassa, jota hän, Rex, sai katsella etuoikeutetulta paikaltaan näyttämöestarin yksityisaitiosta.”

Albinuksen yllättävä, tapaturmainen sokeutuminen haastaa päähenkilön tarkkailemaan maailmaa uudella tavalla. Nabokovin teos ikään kuin kysyy, näkeekö sokeakin paremmin kuin pakkomielteiden uuvuksiin asti ajama. Näköaisti, tuo “aistiemme ruhtinas” asettaa meidät keskeisperspektiiviin, jossa olemme oman katsojapositionemme vankeja.

Teoksen alkuperäinen nimi viittaa valokuvakameran edeltäjään, camera obscuraan, joka on samanaikaisesti havaintoväline sekä havainnon kohde, laite, joka toimii silmän kaltaisesti. Laite on “pimeä huone”, joka heijastaa sen seinässä olevasta reiästä tulevan, ulkomaailmasta peräisin olevan kuvan huoneen takaseinälle ylösalaisin. Nimi viittaa samanaikaisesti sekä näkemiseen että pimeyden läsnäoloon, jotka konkretisoituvat Nabokovin teoksessa sellaisiksi teemoiksi kuin visuaalisuuden korostuneisuus ja toisaalta sen esiin houkutteleva pimeys ja muiden aistien poissaolo. Albertin nimen voi myös tulkita liittyvän Albertin ikkunaan, joka on piirustusmatriisi siitä, miten luoda kolmiulotteinen kuva kaksiulotteiselle

paperille. Tärkeää siinäkin on pakopisteen keskeisyys, se, että katsoja asettaa itsensä keskelle havainnoitavaa maailmaa. Käännökselle annettu nimi *Naurua pimeässä* tuntuisi puolestaan viittaavan siihen, että toiset kenties katsovat, ja että pimeydessä tapahtuu jotakin hallitsematonta.

Vladimir Nabokov; *Naurua pimeässä* Suom. Eila Pennanen ja Juhani Jaskari. Gummerus 1962 ja 2012. 194 s.